

نخستین قدم‌ها راهنمایی برای آموزش حقوق بشر

ترجمه: حمیدرضا واشقانی فراهانی

انتشار: سایت حق کودکی

<http://right-to-childhood.com>

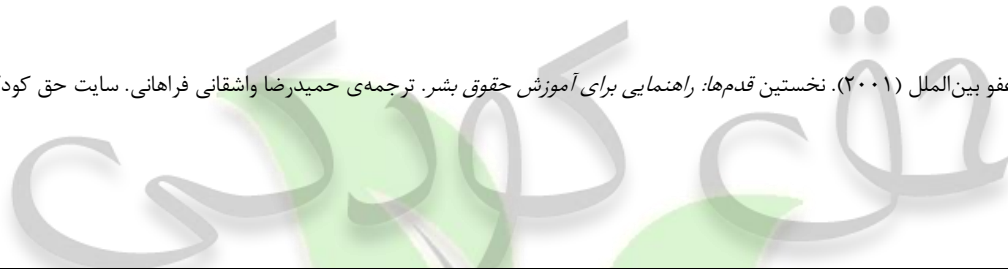
نخستین قدم‌ها راهنمایی برای آموزش حقوق بشر

تیم آموزش حقوق بشر سازمان عفو بین الملل، ۲۰۰۱

ترجمه: حمید رضا واشقانی فراهانی

انتشار: سایت حق کودکی

ارجاع: سازمان عفو بین الملل (۲۰۰۱). نخستین قدم‌ها: راهنمایی برای آموزش حقوق بشر. ترجمه‌ی حمیدرضا واشقانی فراهانی. سایت حق کودکی (۲۰۱۴)

چگونه حقوق بشر می‌تواند بخشی از برنامه آموزشی باشد؟

در حالت ایده‌آل، حقوق بشر باید بخشی از موضوعات درسی مدرسه و تجربه‌ی یادگیری دانش آموزان باشد. با این حال، به دلیل شرایط متفاوت هر کشور و منطقه، معلمان روش‌های متفاوت بسیاری را به کار برده‌اند تا حقوق بشر را در برنامه‌ی درسی مدرسه‌های خود بگنجانند. این روش‌ها را می‌توان در دو دسته جای داد.

- آغاز آموزش حقوق بشر در سطح اجتماع محلی با اجازه‌ی مقامات محلی رسمی
- تشویق مراجع آموزشی محلی یا ملی برای تغییر از بالا در نظام [آموزشی] برای این‌که حمایت مالی و زمانی برای آموزش حقوق بشر را ممکن سازد.

اغلب، معلمان در ابتدا این روش‌ها را با آموزش اجتماع محلی آغاز کرده و سپس از موفقیت‌هایشان به عنوان شاهدهی استفاده می‌کنند تا مراجع آموزشی را در جهت تغییر سیستم [آموزشی] ترغیب کنند.

دوره ابتدایی (کار با کودکان)

در مدارس ابتدایی، به دلیل این‌که فشار امتحانات بر کادر آموزشی و کودکان کم‌تر است و معمولاً معلمان، دروس مختلفی را در یک کلاس تدریس می‌کنند، راحت‌تر می‌توانند موافقت مسئولان را جلب کنند تا حقوق بشر را به گونه‌ای که دروس مختلف را شامل شود، تدریس کنند. معلمان در روستوف آن دُن^۱ (شهری در جنوب غربی روسیه) فعالیت آموزشی خود درباره حقوق [بشر] را خطی توصیف می‌کنند که در تمام دروس امتداد دارد و آن‌ها از آن استفاده می‌کنند

1-Rostov-on-don

تا به دانش‌آموزان کمک کنند که به هم‌پیوستگی موضوعات درسی، تفاوت‌های مردم و جهان اطرافشان را بهتر درک کنند.

دوره راهنمایی و دبیرستان (کار با نوجوانان)

ممکن است آموزش مقدماتی حقوق بشر در این سطح سخت‌تر باشد و این به نگرش مدیر پروژه آموزش غیر رسمی یا در صورت کار کردن در یک مدرسه، به مدیر مدرسه و مراجع آموزشی بستگی دارد. آن‌ها اغلب درباره‌ی برنامه فشرده‌ی از پیش تعیین شده و این واقعیت که دانش‌آموزان باید برای امتحانات نهایی (خصوصاً در سال‌های پایانی تحصیل) آماده شوند، نگران هستند. تخصصی شدن دروس در این دوره‌ی تحصیلی، به معنای این است که گنجاندن حقوق بشر در برنامه‌ی درسی، به همکاری با کادر آموزشی نیاز دارد.

با این وجود بسیاری از معلمان، آموزش حقوق بشر را در این دوره‌ی تحصیلی به وسیله راهبردهای زیر، با موفقیت طرح کرده‌اند:

- به عنوان برنامه‌ای اختیاری در ساعات پس از مدرسه یا زمان آزاد هفتگی کلاس‌ها، این واحد آموزشی را از [برنامه‌ی رسمی آموزشی] جدا کرده‌اند. این رویکرد به معلم و دانش‌آموزان اجازه می‌دهد تا بدون فشار، آزادانه در مورد آموزش حقوق بشر تعمق کنند اما ایراد اینجاست که دانش‌آموزان معمولاً دروسی را که لازم نیست امتحان بدهند، جدی نمی‌گیرند.
- برخی معلمان، آموزش حقوق بشر را با درس اختصاصی خودشان آغاز کرده‌اند. ایده‌هایی برای این که چه‌طور این کار را انجام دهید در ادامه‌ی متن خواهد آمد. به طور خاص، آموزش حقوق بشر با تعلیمات اجتماعی و حقوق متناسب است. با این وجود معلمانی که این رویکرد را به کار بسته‌اند بر اهمیت این موضوع تاکید دارند که باید از ترویج حقوق بشر به عنوان یک موضوع درسی به گونه‌ای که با زندگی واقعی در ارتباط نباشد اجتناب کنیم.
- معلمان نیز به همراه همکارانشان برنامه ریزی کرده‌اند تا دانش‌آموزان را در فعالیت‌های پروژه‌ای درگیر کنند که با موضوعات درسی اصلی مختلفی در تعامل باشد. این [روش ما را] از این خطر که دانش‌آموزان، حقوق بشر را به عنوان یک موضوع درسی آکادمیک تلقی کنند، در امان نگه می‌دارد و به آن‌ها کمک می‌کند که روابط میان جهان واقعی خود و موضوعات درسی را دریابند.

ایده‌هایی برای آموزش حقوق بشر در موضوعات درسی اصلی

تاریخ

هنگام تدریس تاریخ، حقوق بشر می‌تواند در مفاد درسی از پیش تعیین شده معرفی شود. در این جا چند مثال را مشاهده می‌کنید:

- اسناد [حقوق بشری]:

منشور ماگنا کارتا (انگلستان ۱۲۱۵)

بیانیه‌ی استقلال آمریکا (ایالات متحده آمریکا ۱۷۷۶)

اعلامیه‌ی حقوق بشر و شهروند (۱۷۸۹ فرانسه)

قانون اساسی کشور [در صورتی که با اصول و موازین حقوق بشر در تضاد نباشد]

فرمان آفریقایی حقوق بشر و مردم (بانجو ۱۹۸۱)

- **رخداد‌های بزرگ:** جنگ‌ها، برده‌داری، استعمار، امپریالیسم و نازیسم، می‌توانند با تاکید بر نقض حقوق بشر مطالعه شوند. وقایع تاریخی اخیرمانند آپارتاید در افریقای جنوبی، جنگ داخلی در لیبریا، نسل‌کشی در رواندا، سوء استفاده و نقض حقوق کودکان در شمال اوگاندا، ستم‌های سیاسی در امریکای لاتین، فرصت‌های مناسبی را برای آموزش حقوق بشر فراهم می‌کنند. [همچنین درباره‌ی ایران می‌توان از وقایعی مانند روز دانشجو، روز کارگر، روز زن (هشتم مارس)، سرکوب مبارزان و چریک‌های مخالف حکومت پهلوی و بمباران شیمیایی مناطق غربی ایران در جنگ هشت ساله‌ی ایران و عراق یاد کرد. درباره‌ی بسیاری از این موضوعات فیلم‌های مستند و تصاویری در اینترنت وجود دارد که می‌توان با پرهیز از نمایش آشکار صحنه‌های به شدت خشونت‌آمیز، از میان آن‌ها مستنداتی را برای استفاده‌ی آموزشی انتخاب کرد]
- **روند تکوین حقوق بشر در طول تاریخ:** برای مثال بنیان‌ها و تکوین تفکرات و سازمان‌های دموکراتیک، تشکیل سازمان ملل یا اتحادیه‌ی آفریقا، فعالیت‌های صلیب سرخ جهانی، اتحادیه‌ها و اصناف و ...

• شخصیت‌های تاریخی

آنه فرانک (هلند)

مهاتما گاندی (هندوستان)

مارتین لوتر کینگ (ایالات متحده آمریکا)

آنه ساخاروف (اتحاد جماهیر شوروی سابق)

ریگوبرتا منچو (گواتمالا)

نلسون ماندلا (آفریقای جنوبی)

مالکوم ایکس (آمریکا)

[همچنین درباره ایران:

مبارزان مشروطه‌خواه، محمد مصدق، میرزا کوچک خان، محمد جعفر پوینده]

مطالعه شخصیت‌های شناخته شده می‌تواند مطالعه مردم گم‌نامی که حقوقشان پایمال شده است را تشویق کند. به عنوان مثال برده‌ها یا افراد معمولی مانند اقوام دانش‌آموزانی که حقوقشان به واسطه‌ی جنگ [یا سرکوب‌های سیاسی، مذهبی یا قومی] در دوران معاصر پایمال شده است.

جغرافیا

جغرافیای شهری، می‌تواند مشتمل بر مشکلات فقر در مجتمع برج‌های مسکونی در مناطق شهری و چگونگی تاثیرشان

بر نقض حقوق مردم فقیر [نیز] باشد. جغرافیای اقتصادی می‌تواند تاثیر سرمایه‌گذاری و تجارت بر استانداردهای زندگی یا رابطه میان تخریب محیط زیست و سلامت [یا سرمایه داری] را مورد بررسی قرار دهد. مطالعات جمعیت‌شناختی می‌تواند بررسی چگونگی ایجاد فحطی و فقر، یا چگونگی تاثیر نژادپرستی، استعمار و رفتار اقلیت‌ها و زنان بر حقوق جامعه را شامل شود.

حقوق

این موضوع درسی می‌تواند فرصتی باشد تا علاوه بر حقوق، مسئولیت نیز که متضمن زندگی در صلح است به دانش‌آموزان آموزش داده شود. برای مثال، بررسی ساختار و روند [عملکرد] دولت‌شان می‌تواند بر نقش شهروندان تاکید داشته باشد. آموزش از منظری حقوق بشری، می‌تواند کاربردی [هم] باشد، خصوصا اگر این بخش از برنامه درسی (یعنی حقوق)، قبلا بر فرمانبرداری از دولت متمرکز بوده باشد. مسئولیت‌های دولت و شهروندان برای حمایت از قوانین ملی و بین‌المللی علیه تبعیض‌های مذهبی، جنسیتی و افراط‌گرایانه [نیز] باید بررسی شوند. در این‌جا همچنین لازم است تا روندی که حقوق بشر، تکوین یافته، پذیرفته و به قانون تبدیل شده نیز مورد دقت قرار گیرد. به عنوان مثال، دانش‌آموزان می‌توانند روند دستیابی تدریجی زنان به حق رای را بررسی کنند.

[در نظر داشته باشید] این موضوع درسی، ذاتا تدریس درباره مفاد حقوق و آزادی‌های اجتماعی و فردی مندرج در قوانین اساسی و مقایسه آن با اعلامیه حقوق بشر را نیز در بر دارد.

مطالعات اجتماعی

در این موضوع درسی، نابرابری‌های اجتماعی و دلایل آن می‌تواند بررسی شود. به عنوان مثال، بیگانه‌هراسی، فقر و تبعیض‌های مذهبی و بنیادگرایانه و تمام مکانیسم‌ها و ساختارهای اجتماعی که با این بی‌عدالتی‌ها متناظر هستند. همچنین کارکرد و مسئولیت پلیس، اصناف، آموزش و رسانه‌های عمومی می‌تواند مورد مطالعه قرار گیرد. بررسی چگونگی برخورد جامعه با مخالفان نیز می‌تواند برای طرح موضوع حقوق بشر مفید باشد.

ادبیات

کتاب‌ها و اشعار، منابع بی‌ظییری برای گزارش زنده نقض یا دفاع از حقوق بشر هستند. ادبیات تاریخی، فرصتی برای معلمان ادبیات و همچنین تاریخ است که با همکاری با یکدیگر، حقوق بشر را برای نوجوانان عینی کنند.

چند کتاب که می‌توانند مفید باشند:

مزرعه حیوانات/ ۱۹۸۴ (نوشته جرج اورول)

گریه، سرزمین معشوق (آلن پانتون)

راه بلند آزادی (نسلون ماندلا)

جهان جدید شجاع (الدوس هاکسلی)

خاطرات دختری جوان (آنه فرانک)

یک روز از زندگی (ایوان دنیسوویچ)

طومار تندر / گریه مرا بشنو (میلدرد د تیلور)

البته کتاب‌های مرتبط دیگری نیز در تاریخ ادبیات شما وجود دارد، [نظیر:

بچه های قالیباف خانه، خمره، مشمت بر پوست (هوشنگ مرادی کرمانی)

بیست و چهار ساعت در خواب و بیداری، ماهی سیاه کوچولو، اولدوز و کلاغ‌ها، اولدوز و عروسک سخن‌گو (صمد بهرنگی)

آبشوران، از ندارد تا دارا، فصل نان، همراه آهنگ‌های بابام (علی اشرف درویشیان)]

علوم

مباحث مربوط به سلامت، روش خوبی برای آشنایی با حقوق بشر در این رابطه است. به عنوان مثال کودکان حق دارند که از خدمات بهداشت و درمان برخوردار باشند و همچنین مسئول‌اند که به سلامت خود و مردم دیگر احترام بگذارند. در مواردی که ممکن است، می‌توان به درمان‌های طب سنتی و رسوم قبیله‌ای یا طایفه‌ای که بر سلامتی تاثیر می‌گذارند رجوع کرد. فرصت‌های زیادی نیز برای تدریس بین رشته‌ای وجود دارد. به عنوان مثال درس زیست‌شناسی با بررسی افسانه‌ها [باورها و کلیشه‌های] برتری نژادی می‌تواند این آگاهی را برای دانش‌آموزان فراهم کند که طی مطالعه موازی درباره نژادپرستی در طول تاریخ، داورى بهتری داشته باشند.

ریاضیات/فیزیک

آمار می‌تواند برای پنهان یا فاش کردن تجاوز به حقوق بشر مورد استفاده قرار گیرد. معلم ریاضی می‌تواند به دانش‌آموزان نشان دهد که چگونه جداول و آمار و ارقامی که در روزنامه‌ها درج می‌شوند را با نگاهی منتقدانه بررسی کنند. [به عنوان مثال، تبدیل برخی از آمارها به درصد توسط رسانه‌ها که این رویکرد باعث می‌شود عددی بزرگ یا قابل توجه، در نسبت با صد قرار گرفته و کمتر به نظر برسد. این روش می‌تواند از نظر روانی از یک موضوع حساسیت‌زدایی کند. همچنین می‌توان روند تحول ناگهانی تاریخ و فلسفه‌ی علم در دوران جدید را به طور اجمالی بررسی کرد و با در نظر گرفتن دانشمندانی نظیر نیوتن، بیکن و گالیله، به روش‌های علوم طبیعی جدید مانند تجربه‌گرایی که ریشه در نگرش انسان محور و انسان به مثابه فاعل شناسا دارد، رجوع کرد. این در حقیقت، نگرشی بنیانی فلسفی برای رویکرد حقوق بشری است.]

زبان‌های خارجی

مهارت‌های زبانی می‌توانند برای بررسی موضوعات جذاب کشورهای دیگر مورد استفاده قرار گیرند. به عنوان مثال متنی کوتاه درباره کنش‌هایی علیه نژادپرستی [یا مبارزات مردم ایرلند] در انگلستان می‌تواند برای تدریس واژگان انگلیسی به

کار آید. علاوه بر شناخت یک زبان خارجی، هدف [این آموزش] می‌تواند دریافت موضوعات حقوق بشری که مردم تمام کشورها با آن مواجه هستند، باشد. دسترسی به کتاب‌های زبان انگلیسی یا ادبیات آن [نیز] می‌تواند برای این شیوه تدریس مفید واقع شود. کلاس‌های زبان خارجه، فرصت گفت‌وگو و بحث را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند. اگر بحث درباره موضوعی باشد که نظرات مختلفی را پیرامون خود دارد یا به سن و سال و یا زندگی روزمره مربوط باشد، دانش‌آموزان بیش‌تر به بحث ترغیب خواهند شد. سوالاتی درباره تبعیض یا برابری جنسیتی [نیز] زمینه خوبی را برای بحث ایجاد می‌کنند. دانش‌آموزان می‌توانند از نقش بازی کردن نیز بهره‌مند شوند. همچنین، کلاس‌های زبان خارجه، فرصتی برای دانش‌آموزان است که [از طریق جهان مجازی] با افرادی از سایر کشورها ارتباط برقرار کنند. آن‌ها می‌توانند درباره دستگاه سیاسی، موضوعات اجتماعی روز، تدابیر (و رفتار) اقلیت‌ها، یا هر موضوع دیگری در ارتباط با حقوق بشر [از یک‌دیگر] سوال کنند.

یادداشت مترجم

تمامی کلمات و عبارات داخل علامت قلاب [] از مترجم است. در مواردی این کلمات و عبارات برای روان‌تر شدن ترجمه یا روشن شدن موضوع مورد اشاره‌ی نویسنده‌ی متن استفاده شده و در مواردی نیز به منظور کاربردی‌تر کردن این الگوی آموزشی و توسعه‌ی آن بر اساس نیاز مربیان ایرانی بوده است. با این وجود در شرایط مختلف، امکان اجرای بخشی از این ایده‌ها برای معلم و مربی ایرانی به این صورت ممکن نیست حتی در صورتی که امکانات اجرایی هم وجود داشته باشد علاوه بر روبه‌رو شدن با چالش‌های متعددی، ممکن است به نتایج اندکی دست یابند که باید ریشه‌ی آن را در علت‌ها و دلایل مختلفی مانند محتوای آموزشی دروس، بمباران بی‌وقفه‌ی رسانه‌ای، الگوهای فکری سخت و استوار سنتی یا کلیشه‌های ریشه‌دار قومی، نژادی و جنسیتی جست‌وجو کرد. مقابله با این مشکلات به صبر و تلاش بیش‌تری نیاز دارد. جدا از میزان عملی بودن (که مترجم بر اساس تجربه آموزشی خود با کودکان معتقد است با صبر، خلاقیت و کمک گرفتن از سایر مربیان می‌توان آن را عملی کرد)، چنین متونی می‌توانند در گسترش چشم‌انداز و یافتن نقطه شروع برای معلمان و مربیانی که نسبت به دانش‌آموزان خود و حقوق بشر احساس مسئولیت می‌کنند، مفید باشند و الگویی از تجارب دیگران را در آموزش حقوق بشر در اختیار بگذارند.

حمید رضا واشقانی فراهانی

منبع:

First steps: a manual for human rights education

این متن ترجمه‌ای است از بخش دوم فصل دوم کتاب نخستین قدم‌ها: راهنمایی برای آموزش حقوق بشر، سازمان عفو بین‌الملل